

tra – tj. njegova/njezina odnosa prema tzv. Centru i tzv. Periferiji.

Ovu knjigu vrijedi preporučiti onima koji još nisu pročitali druge knjige koje su se bavile sličnim ili istim temama. Ako netko nije pročitao nijednu knjigu koju smo naveli u ovom prikazu, *Srpski sanovnik* odlična je prva stanica na putu k razumijevanju srpskog (i mnogih drugih) identiteta. Oni koji su, međutim, pročitali ta ostala djela žalit će što je Živković toliko dugo pisao svoj *Sanovnik* te će njime biti pomalo razočarani.

Dejan Jović
Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu

Prikaz

Jasna Plevnik, Stjepan Mesić,
Ljubo Jurčić
Kina na Balkanu

Plejada, Zagreb, 2013, 280 str.

Kina na Balkanu vrlo je ambiciozna knjiga koja ima za cilj upoznati čitatelje s općom kineskom vanjskom politikom, kineskom politikom prema Balkanu i izazovima s kojima se Balkan suočava te ponuditi, kako ih autori nazivaju, putove za primjerenije oblikovanje diplomacije prema Kini. Knjiga je podijeljena na četiri poglavlja, prva dva bave se kineskom vanjskom politikom te tzv. posebnošću Kine, dok se druga dva fokusiraju na diplomatske (političke i ekonomske) odnose bivše Jugoslavije

i zemalja koje su nastale njenim raspadom te Hrvatske (u zasebnom poglavlju) s Kinom. Već je na samom početku jasno da autori zauzimaju gotovo ortodokсну prokinesku poziciju u gotovo svim temama koje obrađuju te da izričito odbacuju sve teorije o “opasnoj Kini” kao nerealne i neutemeljene, što je vrlo dvojbeno te krajnje opasno, neovisno o tome radi li se o (kako sami autori ističu) heurističkom djelu ili ne. Neosporno je da je rast Kine prilika, poglavito u ekonomskom smislu, no relativiziranje i odbacivanje kritičkog osvrt na ubrzan rast kineske ekonomske, a time i političke moći ne pridonosi konstruktivnoj raspravi o zemlji koja više ne može, kako je rekao pokojni Deng Xiaoping, “skrivati svoju moć”.

Prva cjelina, nazvana “Vanjska politika Kine” i “Kina kao posebna velika sila”, započinje uvodom u povijest predmoderne Kine i njenim shvaćanjem same sebe i svijeta koji je okružuje te se nastavlja sve do reformi iz ere Deng Xiaopinga i nove ekspanzionističke kineske vanjske politike. Slijedi uvod u procese odlučivanja u Narodnoj Republici Kini, kratak osvrt na razmišljanja nekolicine poznatih kineskih stručnjaka za međunarodne odnose (poput Yan Xuetonga, Zheng Bijiana i Hu Anganga, između ostalih) te sažetak glavnih ideoloških odrednica kineske vanjske politike poput “moralnosti”, “harmonije”, “mirnog rasta/razvoja”, “diplomacije smiješka”, odbacivanja hegemonije i drugih. Dio poglavlja posvećen je odnosu Kine prema susjedima u široj regiji (ASEAN, Indija, Pakistan, Rusija i SCO, Korejski poluotok, Japan, Tajvan, APEC) te tzv. diplomaciji kontinenta i kineskom angažmanu u Africi i Latinskoj Americi (Brazil, Kolumbija).

Kao što je navedeno na početku knjige, *Kina na Balkanu* počinje od općih teme- lja kineske percepcije sebe u međunarod- noj zajednici te njene vanjske politike, no autori od početka ulaze u previše kom- pleksnih tema (poput ljudskih prava i po- tencijalnih *soft power* izvora do ekologi- je i zaštite okoliša), što samo po sebi nije loše, međutim problemi postaju očiti kad vidimo neke njihove zaključke. Oslanja- njem na službene dokumente Komunistič- ke partije Kine i Narodne Republike Kine te prihvaćanjem tipičnih kineskih *dogmi* i *istina* o samoj sebi ne može se konstruktiv- no pristupiti problemu analiziranja kineske vanjske politike, pogotovo ako je u pitanju tradicionalna kineska ideološka pretpo- stavka o vladavini utemeljenoj na moralu ili novom “win-win” pristupu. Neosporno je da je Kina zadnjih nekoliko desetljeća doživjela mnoge promjene, pogotovo na unutarnjem planu: članica je više međuna- rodnih organizacija i inicijativa te se pola- ko, ali sigurno integrira u globalni sustav iz kojega je jako dugo, što svojom voljom što zbog Hladnog rata, bila isključena. Me- đutim, njen se uspon ne može i ne smije izuzeti iz već postojećih analitičkih meto- da samo na temelju njene samoproglaše- ne “posebnosti”. Namjera te argumentaci- je nije promicanje neke vrste realizma ili, kako tvrde autori, posljedica “geopolitičke ljubomore”, već ona zastupa tezu da postu- lati proizišli iz Kine nisu uvjerljivi i da se mogu lako opovrgnuti. Sami autori ističu kako ideja o harmoniji i toleranciji nije ni- šta novo u vanjskoj politici, međutim nje- no tumačenje u Kini proizlazi iz njihove autohtone političke i misaone ostavštine koju kineska strana predstavlja kao “po- sebnu”, a neki nekineski autori to, naža- lost, prihvaćaju kao činjenicu.

Teorija “mirnog rasta/razvoja” vrlo će brzo biti podvrgnuta testu jer kako (do ju- čer autarkična, a danas sve više energet- ski i resursno ovisna) Kina raste sve brže, tako rastu i njeni ulozi i ovisnost o vanj- skom svijetu, stoga je nerealno očekivati nastavak dosadašnje, relativno pasivne *free riding* vanjske politike. Autori poput Davida Kanga, koji su predviđali ponovnu uspostavu hijerarhije centrirane oko Ki- ne, već su opovrgnuti u samoj regiji, po- glavito zbog Japana, Filipina i Vijetnama koji već duže vrijeme, unatoč blagodatima ekonomske suradnje s Pekingom, ubrzano rade na unutarnjem i vanjskom balansir- anju spram Kine koja se u regiji ponaša sve agresivnije te preferira bilateralni, a ne multilateralni pristup (pogotovo kad je riječ o teritorijalnim sukobima u Južnom kineskom moru). Teze o kulturnoj pred- određenosti Kine za mir vrlo su dvojbene i neuvjerljive (Andrew J. Nathan i Robert S. Ross, 1997: *The Great Wall and the Empty Fortress: China's Search for Security*, New York: W. W. Norton), kao i teze da su kine- ske strateške i sigurnosne (vojne) odluke bazirane na konfucijanskom pacifizmu te su kao takve drugačije od zapadnih (Yu- an-kang Wang, *The Case against Chinese Exceptionalism: Confucian Culture and the Use of Force*. Dostupno na: [http://ci- tation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/8/0/2/8/pages280280/p280280-1.php](http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/8/0/2/8/pages280280/p280280-1.php)).

Današnja je Kina, u političkom smislu, i dalje carstvo (*empire*), baš kao i SAD, či- je su ideje o posebnosti također upitne, no ono što ih razlikuje jest (opravdana) učes- talost napada na američku verziju posebnosti (*American exceptionalism*) te vrlo čest izostanak istog argumentiranja kad je u pitanju Kina i njene ekonomske odluke

(i u ovoj knjizi i generalno). Razloga za to ima mnogo, neki su vezani uz autocenzuru zapadnih i drugih nekineskih autora (posljedica rigidnosti kineskog dogmatizma kad je riječ o ekonomiji i međunarodnim odnosima, pogotovo u akademskim krugovima), drugi su možda posljedica želja (*wishful thinking*). Međutim, Kinu i njenu vanjsku politiku moramo podvrgnuti istim kritikama i analitičkim prosudbama kao i ostale aktere, sve drugo bilo bi neprofesionalno te bi vodilo u zabludu. Stoga kad autori kažu da je Kina “posebna”, a njena vanjska politika “moralna”, odbacujući pritom tvrdnje da su kineski ciljevi strateški, a ne samo razvojni i ekonomski, kao “popularne teorije zavjera”, moramo se zapitati čiju verziju priče zapravo čujemo. Neupitno je da je Kina trenutačno (ali ne nužno i dugoročno) stabilizirajući faktor u svjetskoj politici i ekonomiji, neovisno o ideološkim ili kulturološkim faktorima, međutim, jednako se ponašanje može očekivati od bilo koje sile u usponu koja se uzdiže u postbipolarnom/unilateralnom nuklearnom dobu obilježenom neobuzdanom globalizacijom i slobodnom trgovinom.

Tvrdnje da je Kina u tom aspektu kulturološki posebna, da ne razmišlja strateški, već djeluje iz čisto “moralnih” i geoekonomske (naspram geopolitičkih) razloga koji su “win-win” scenariji “u koje je ugodnije vjerovati” posve su nerealne i neozbiljne. Druga neupitna činjenica u ovoj priči jest da ono što autori nazivaju “poseban fenomen u povijesti svjetske ekonomije”, tzv. “socijalistički kapitalizam” nije ništa drugo nego tipični državni kapitalizam, utemeljen na posthladnoratovskoj globalizaciji (*outsourcing*), proveden sub-

vencijama i *joint-venture* projektima u kojima Kina vrlo jeftino dobiva tehnologije i *know-how* izvana, a da pritom nitko nikada nije čuo ni jednog kineskog i/ili zapadnog političara kako javno priznaje da današnja ekonomski jaka Kina ne bi nikad postojala bez Zapada o kojem još uvijek ovisi. Također je neosporno da bez trenutačnog totalitarnog jednopartijskog sustava i provedenih reformi, započetih za vladavine Deng Xiaopinga, Kina ne bi mogla tako efikasno “kontrolirati globalizaciju”, kao nitko drugi (što je glavni razlog zašto tzv. Pekinški konsenzus nije lako provediv drugdje, jer nema zemlje poput Kine – monolitne, demografske, teritorijalne i nuklearne sile s pravom veta u UN-u), te da je zahvaljujući tome velika sila kojoj rijetko koja zemlja (pa čak i SAD i Rusija) može biti ravnopravna.

Uzimajući sve to u obzir, bilo bi jako opasno i bezobzirno gledati kinesku strategiju *going out* kao čisto ekonomski benigni fenomen bez dugoročnih strateških implikacija, kao čisti “win-win” za sve uključene. To se posebice odnosi na Europu, tj. politički i ekonomski još uvijek fragmentiranu Europsku uniju koja ujedinjena predstavlja ravnopravnog partnera centraliziranoj Kini, ali budući da zemlje članice uzaludno ustraju u bilateralnim odnosima s Kinom (pogotovo od početka ekonomske krize), pitanje je koliko će ona još eksploatirati političku razjedinjenost Europe za svoje ciljeve koji se ne mogu promatrati isključivo kroz ekonomske faktore. Daleko od toga da ekonomsko širenje Kine ne treba iskoristiti za vlastitu ili, još bolje, obostranu korist, no tretman koji Peking i kineske kompanije uživaju u europskim i drugim prijestolnicama nije

ravnopravan tretmanu što ga strane vlade i kompanije očekuju u Kini, od neviđene krađe intelektualnog vlasništva i industrijske špijunaže do nemogućnosti dobivanja ugovora za javne poslove (što su ujedno najveći prigovori svjetskih i europskih poduzetnika i vlada, stoga je EU počela raditi na zakonu o reciprocitetu koji autori također spominju, no budući da kriza ne jenjava, pitanje je kada ćemo vidjeti efektivnu provedbu te politike), dok Kina sve više kupuje europske tvrtke čiju tehnologiju kopira za sebe, istovremeno zaobilazeći uvozne kvote (Denise Prevost i Leïla Choukroune, Rogier Creemers, Jean-François Huchet, 2011: *EU-China Trade Relations*, Directorate-General for External Policies of the Union).

Druga polovica knjige, koja se fokusira na bivšu Jugoslaviju, mnogo je kvalitetnija i zanimljivija je od prve. Započinje pregledom odnosa bivše Jugoslavije s Kinom od kraja četrdesetih godina prošlog stoljeća, odnosno od uspostave diplomatskih odnosa, sve do raspada Jugoslavije, kad se poglavljia dalje tematski dijele po novim državama koje su nastale na području bivše države. Obradene su sve zemlje proizišle iz bivše Jugoslavije, pa čak i Kosovo, koje s Kinom, zbog nje same, još uvijek nema diplomatske odnose. Svako poglavljie započinje od uspostave diplomatskih odnosa s Kinom, obrađuje vanjskopolitičke ciljeve pojedine zemlje spram Kine te se fokusira na već postojeće ili idejne projekte u svakoj zemlji, što je ujedno i najbolji dio *Kine na Balkanu* – na jednom mjestu okupljeni su manje-više svi relevantni projekti u regiji. Nakon detaljnije analize jasno je da Kina u regiji uglavnom cilja na velike infrastrukturne projekte – ceste ili željeznice

(Srbija, Makedonija, Slovenija, Crna Gora, Hrvatska), luke (Rijeka, Kopar, Bar), rude (Srbija, Kosovo, Crna Gora) ili energetiku (Srbija, Makedonija, Bosna i Hercegovina, Slovenija, Crna Gora). Autori su poseban naglasak stavili na teme koje bi bilo koji domaći ili regionalni stručnjak za odnose s Kinom morao znati: podređenost sino-jugoslavenske diplomacije odnosima Moskve i Pekinga, specifičnost sino-srpskih odnosa krajem devedesetih i uspostavu strateškog partnerstva, makedonsku avanturu s Tajvanom, neispunjene želje službene Ljubljane za regionalnim vodstvom u odnosima s Pekingom te svojevrsan fijasno hrvatske diplomacije prema Kini koji je posebno obrađen u zadnjem poglavljju.

Bitan faktor u odnosima zemalja bivše Jugoslavije s Kinom (što autori više puta naglašavaju) jest fokusiranost na bilateralne odnose, a to, zbog relativno male veličine spomenutih zemalja, nije način na koji se veliki projekti mogu ostvariti. Zemlje bivše Jugoslavije, pa tako i druge zemlje iz šire regije u Pekingu su promatrane kao cjelina, tj. kao dio kineske strategije prema Europi, stoga bi, ako žele ostvariti suradnju na vlastitu korist, trebale podrediti svoje vanjske politike tim parametrima. Jedan od načina da se to ostvari bilo bi formiranje neke panbalkanske organizacije koja bi okupljala države bivše Jugoslavije ili šire područje Balkana i/ili središnje Europe, no najveća je prepreka tome ono što autori, sasvim opravdano, nazivaju izostanak “mentalnih promjena” u našoj percepciji Kine, ali i (dodao bih) općenitih promjena u svjetskoj politici i ekonomiji. U trenutku kada se uspjesi hrvatske diplomacije čine trijumfalnima (članstvo u NATO-u i Europskoj uniji), često se zaboravlja da se

svijet u zadnjih dvadeset godina (pogotovo u zadnjih pet godina) uvelike promijenio, stoga se postavlja pitanje: je li Hrvatska uopće spremna i sposobna nositi se s “novim igračima” poput Kine ili, možda još bitnije, Turske. Stoga nas ne bi trebao čuditi angažman bivšeg predsjednika Mesića, koji je godinama upozoravao na opasnost i posljedice ograničavanja hrvatske vanjske politike isključivo na Bruxelles i Washington, dok je hrvatski *soft power* prema zemljama članicama pokreta nesvrstanih i drugim regijama zadnjih dvadeset godina bio i ostao neiskorišten potencijal i bolan podsjetnik na tromost i nesposobnost hrvatske diplomacije (možda je najbolji primjer za to Šangaj EXPO 2010., gdje je hrvatski paviljon bio jedan od najlošije pripremljenih, dok je, usporedbe radi, srpski vrvio promotivnim materijalima, kontaktima s raznim ministarstvima i općenito bio na svjetskoj razini).

Jedan od prioriteta hrvatske diplomacije svakako bi trebala biti Kina, međutim ne pod svaku cijenu ili po “modelu COSCO” kojim je krizom poharana Grčka svoju glavnu luku (Pirej) predala Kini na idućih 35 godina. Malim zemljama u krizi, poput Hrvatske, vrlo je teško balansirati između strateškog planiranja i kratkoročnih, naizgled “win-win” scenarija, no upravo nas to vodi do najvećeg, krucijalnog problema hrvatske vanjske politike, *pogotovo* prema Kini. Hrvatska politika doista (kako autori tvrde) od Tuđmana do Josipovića “vrti simo-tamo iste projekte”, “ponavlja slične fraze” te propušta “kratke, sjajne” trenutke, no glavni je problem upravo u “generaciji političara koja je sada na Pantovčaku i u Banskim dvorima”. Neiskorištenost, odnosno izostanak mogućnosti napredovanja mladih kadrova s iskustvom u inozemstvu

(konkretno u Kini i zemljama poput Kine), mladih ljudi koji puno bolje poznaju novi svijet i sve njegove prilike i *opasnosti*, glavni je razlog zašto hrvatska diplomacija stagnira. Sudeći po dosadašnjem stanju stvari, Hrvatska će nastaviti voditi vanjsku politiku *ignoriranja promjena* ili, još gore, zbog vlastitog će neznanja i nesposobnosti izvući deblji kraj “win-win” scenarija.

Ozren Đurić Mikušević
Institut za međunarodne studije,
Sveučilište Jilin

Prikaz

Vjeran Katunarić
Svjetski antibarbarus.
O uzrocima propasti bivšeg
i nadolaska novog socijalizma

Društvo “Povijest izvan mitova”, Zagreb,
2013, 282 str.

Prva knjiga u novopokrenutoj biblioteci “Povijest izvan mitova” djelo je našega istaknutog sociologa Vjerana Katunarića pod izazovnim naslovom *Svjetski antibarbarus* i rječitim podnaslovom *O uzrocima propasti bivšeg i nadolaska novog socijalizma*. U sklopu recentne marksističke, marksološke, lijeve i socijalističke literature, izazvane dubinom i razvojem globalne krize od 2008. godine, i ova je knjiga prilog diskusiji o kritici i prevladavanju kapitalizma. Djelo je strukturirano u 12 poglavlja. Budući da poglavlja nisu strogo tematski zaokružena, osnovne pro-